

Дарко Б. Јелић

теолог

Улога лаика у Римокатоличкој цркви

Увод

Наша Света Црква и Римокатоличка Црква, без обзира на све историјске и догматске разлике, повезане су заједничком светописамском основом, заједничким богослужбеним коренима и заједничким вишевековним литургијским искуством. Стога, након питања о улози лаика у нашој Цркви, чиме смо се бавили у ранијим радовима, сада ћемо изнети и погледе на улогу лаика у Римокатоличкој Цркви.

Римокатоличка богословска мисао и пракса кроз историју нису имале уједначен поглед на лаике, њихову улогу и положај у Цркви.

У овом раду ћемо, након краћег прегледа односа према лаицима и схватања њихове позиције у Западној Цркви у ранијим епохама, акценат ставити на ситуацију насталу са Другим ватиканским сабором и временом након њега.

1. Од Цркве првих векова до Другог ватиканског сабора

1.1. Црква првих векова

1.1.1. Служба клирика

Хришћанство је „лаички покрет“; левитског порекла нису били нити Христос, нити било који од апостола, нити било ко од првих хришћана.

Међутим, поред многих служби које представљају неопходне и поштовања вредне, али не и конститутивне елементе Цркве, служба свештенства, односно, служба клирика¹ је служба без које Црква не би могла да постоји.

Извориште свештеничке службе у Цркви је сам Господ Христос. Он је увео ново свештенство по реду Мелхиседекову; ново, царско свештенство, које заједно са Њим улази унутар завесе Светиње над светињама.²

Господ Христос је вечни „свештеник вавек по чину Мелхиседекову“.³ Свештенослужитељи су наследници тог Христовог свештенослужења. Првенствено се то односи на службу епископа, која представља директно наслеђе првосвештеничке службе Господа Христа, али и наслеђе апостола, као предстојатеља првих евхаристијских сабрања. Поред епископске, важне су, свакако, и службе презвитера и ђакона.

Ипак, клирици не представљају неку посебну власт над народом Божијим, сталеж који се онтолошки разликује од народа Божијег, и који ставља клирике изван или пак изнад Цркве. Свештеник је носилац посебне благодатне службе и дара,

¹ Од клир, *klīros* (грч.) што значи удео, наследство, наследник; ср. Кол. 1:12 / Дап. 20:32 / 26:18 / 1.Пт. 1:4 / Гал. 3:29.

² Ср. Јев. 6; 19–20.

³ Јев. 5:6.

унутар народа Божијег. Сваки клирик уједно је и лаик — припадник општег царског свештенства; да то није, не би могао имати ни посебну свештеничку службу.

1.1.2. Служба лаика

Изворна хришћанска свест не познаје поделу на посвећене и непосвећене. Древна Црква чува свест да Света Тајна иницијације представља *рукойоложење за службу лаика*. Као и сви благодатни дарови Духа, и дар службе лаика предаје се полагањем руку. О томе нам сведочи Иполит Римски: „*И ѿшїо изиђе из воде, дива ѿмазан уљем од ѿрезвиѣра (...) ѿшїом улазе у цркву. Еїиској ѿолажући руку на њих ѿвори іласно: Госїоде Боже (...) удостїој их исїуњења Духом Свеїим и ѿошаљи им благодатї Твоју, да ди їи служици ѿ вољи Твојој (...)*“⁴

У раној Цркви термин лаик означава узвишено звање припадника лаоса, царског свештенства и народа Божијег; толико узвишеног да апостол Петар каже: „*А ви сїе род изабрани, царско свешїенсїво, народ свейи, народ загодїен (...) кої некад не дијастїе народ, а сад сїе народ Божиї.*“⁵

1.1.2.1. Апостолско доба

Када Дела апостолска доносе извештај о животу прве Цркве, сведоче нам да верни „*једнодушно ѿдоїоше ілас Боїу*“⁶ да се „*исїунише сви Духа Свеїоїа, и ѿвораху реч Божију са смелошћу*“⁷ и да „*у народа кої ѿверова беше једно срце и једна душа*“⁸. Ово нам говори да је рана Црква имала изражену свест о заједништву и јединству свих њених чланова, без обзира на службу коју је поједини члан имао. Иако су у Цркви од самог њеног оснивања несумњиво постојале разне службе, ипак овај извештај Дела апостолских о животу прве Цркве не почиње са поделама на сталеже и службе, већ са једнодушношћу свих. Из тога закључујемо да је то заједништво свих за прве хришћане било најважније.

Црква представља један јединствени организам. Апостол Павле назива Цркву Телом Христовим, а верне удовима тога Тела.⁹ Евхаристијско сабрање представља остваривање Тела Христовог „*јер је један хлеб, једно смо їело мноїи, ѿшїо се сви од једноїа хлеба їричешћујемо*“¹⁰. Стога исти апостол сматра да Црква заиста и јесте Црква, односно, истинска Заједница Тела Христовог, онда када се сви скупљају на евхаристијско заједничарење. Његове речи: „*када се скуїљашїе у цркву (...) на једно месїо*“¹¹ заправо значе: када се скупљате да будете Црква, јер Заједница Тела Христовог настаје управо кроз чин окупљања свих на једном месту око Христа (*epi to avto*).¹²

Иако Црква апостолског времена не познаје поделу на клирике и лаике, како ми то данас поимамо, аутор Прве Петрове посланице истиче да постоје *сїарешине* (презвитери) Заједнице и *сїадо Божије*, које је од презвитера напасано.¹³

⁴ Иполит Римски „Апостолско предање“; 21 (подвукао Д.Ј.); у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 396.

⁵ 1.Пт. 2;9–10.

⁶ Дап. 4;24.

⁷ Дап. 4;31.

⁸ Дап. 4;32.

⁹ Ср. 1.Кор. 12;27.

¹⁰ 1.Кор. 10;17.

¹¹ 1.Кор. 11;18,20.

¹² Ivan Dugandžić „Biblijska teologija Novoga zavjeta“, стр. 117.

¹³ Ср. 1.Пт. 5;1–2.

Такође, у својој Првој посланици Коринћанима (гл.12) апостол Павле детаљно говори о различитим службама и даровима у Цркви. Дакле, и поред опште припадности свих верних јединственом царском свештенству, никада у Цркви није постојало мешање и сливање служби.

У истој посланици апостол Павле истиче високо достојанство и значај, не само оних који предводе Евхаристију, него и оних који све потврђују и запечаћују својим возгласом: „Амин!“. Онај који проузноси благодарење, мора то чинити тако да његова молитва буде на назидање сваког члана Заједнице, да допре до бића сваког припадника словесног стада Божијег, како би сви могли активно учествовати у сабрању, јер, „*како ће онај који заузима место обичној верника рећи амин на његовој благодарењу, када не зна шта говориш? Јер ти добро благодариш, али се други не називају.*“¹⁴ Овом бригом за назидање свих у Цркви, апостол Павле указује на изузетан значај лаика на евхаристијском сабрању, као и на конститутивну улогу њиховог усклика *амин*.

1.1.2.2. Постапостолско доба

Следствујући поимању улоге народа Божијег као царског свештенства у апостолском периоду, у постапостолском добу такође се наставља са истоветним схватањем. За то постоје сведочанства раних писаца Цркве.

Св. Климент, епископ римски (I в.) пише: „*Велики не могу бити без малих, мали не могу бити без великих; у свему постоји нека повезаност, и у томе је корисност. Поледајмо тело наше: глава без ноју није ништа, иако ни ноје без главе; и најмањи делови тела нашеј неопходни су и корисни целој телу; али сви заједно сарађују (=све заједно дише) и сви се користе једном пошчињеношћу да би се спасавао цело тело.*“¹⁵ „*Нека се, зато, спасава цело ваше тело (=Црква) у Христу (...)*“¹⁶

Писац дела „*Учење дванаесторице апостола*“, („Дидахи“), документа из друге половине првог века хришћанске ере, дајући упутства за савршавање Евхаристије, истиче улогу свих верних на Сабрању: „*А у недељу Господњу сабравши се заједно, ломите хлеб и вршите Евхаристију, исповедајући грехе своје да би жртва ваша била чиста.*“¹⁷ „*А односно Евхаристије, овако чините благодарење: Прво за чашу поворите: Благодаримо Ти, Оче наш за светију лозу (...)* А за хлеб који се ломе поворите: *Благодаримо Ти, Оче наш за живој и познање (...)*“¹⁸ „*После пак причешћивања, овако благодарите: Благодаримо Ти, Оче свети (...)* за познање, веру и бесмртност које си нам објавио кроз Исуса Сина Твоја (...) *Нама пак даровао си духовну храну и живе и живој вечни кроз Сина Твоја.*“¹⁹

Св. Јустин Мученик (II в.) излаже веома важну улогу народа на евхаристијском сабрању: „*Појом сви усвајемо и узносимо молиће. Када завршимо молићу (...) приноси се хлеб, и вино, и вода; предстојатељ иакође узноси молиће и благодарења, колико може. Народ изражава своје славање речју амин.*“²⁰ Видимо да Св. Ју-

¹⁴ 1.Кор. 14:16–17.

¹⁵ Климент Римски „Прва посланица Коринћанима“; XXXVII; 4–5.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 175–176.

¹⁶ Исто; XXXVIII; 1.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 176.

¹⁷ „Учење дванаесторице апостола“; XIV; 1.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 127.; (подвукао Д.Ј.).

¹⁸ Исто; IX; 1–3.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 123.; (подвукао Д.Ј.).

¹⁹ Исто; X; 1–3.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 124.; (подвукао Д.Ј.).

²⁰ Јустин Мученик „Прва апологија“, погл. 67; доступно преко Николај Афанасјев „Црква Духа Светога“; Краљево, 2008. стр. 41.; (подвукао Д.Ј.).

стин, слично као и други писци овог доба, у опису евхаристијског сабрања користи прво лице множине *ми* и реч *сви*, као и да експлицитно пише о великој улози народа Божијег која се испољава кроз саглашавање са оним што чини епископ и кроз запечаћење свештене радње изговарањем речју *амин*.

Ићолий Римски (III в.) истиче да евхаристијски принос приноси цела Црква: „И молимо Те да пошаљеш Духа Твоја Свейћоја на ћринос Свейће Цркве. Сабирајући све нас дај свима који узимају удела (=заједничаре) у Твојим свейћинама (свейћим ћајнама) да буду исћуњени Духом Свейћим (...)“²¹ Такође, брига за евхаристијске Дарове ни у ком случају није ствар само клирика, него брига целе Заједнице: „Нека, ћак, сваки верник ћази да неверник не окуси Евхаристћију, нићи миши, ни нека друћа живоћиња, и да нићића од ње не ћадне и изћуби се.“²²

Да свето крштење представља постављање на службу свештенодејствовања царског свештенства, сведочи нам и употреба истоветног глагола *служитћи* у молитвама на крштењу и на рукоположењу епископа. У „Апостолском предању“ читамо да епископ полагајући руку на новокрштене изговара: „Госћоде Боже (...) удосћој их исћуњења Духом Свейћим и пошаљи им блаћодати Твоју да би Ти служили по вољи Твојој (...)“;²³ а у молитви на рукоположењу епископа, полагајући руку на главу кандидата, најстарији епископ изговара речи: „Срцезналче свију, Оче, дај овоме служи своме којеја си изабрао за ейискојсћиво да ћасћирсћивује сћаду Твоме свейћоме и ћрвосвейћенсћивује Теди бесћирекорно, служећи даноноћно (...)“.²⁴ Дакле, и епископ и сваки члан Заједнице молитвом и рукоположењем, поставља се на служење Богу; епископ на служење првосвештеничко, а новокрштени на служење свештеничко.²⁵ Првосвештеничком служењу епископа (па следствено томе и служењу сваког клирика) претходи царско-свештеничко служење лаика, у смислу да онај који није лаик, тј. припадник општег царског свештенства, не може бити ни клирик.

1.2. Црква од средњег века до Другог ватиканског сабора

Након периода ране Цркве, када је улога лаика схватана као важна и конститутивна и када у целом хришћанском свету заправо није постојала разлика у схватању те улоге, јер се Црква и на Истоку и на Западу напајала из заједничких извора и искустава, долазе времена када се значај улоге лаика све више умањује. Лаици се у Западној Цркви пасивизирају и њихова улога маргинализује све до поистовећивања лаика са *идиотћима*, слично онако како се до тога дошло и на Истоку.²⁶

Епоха *Григора VII (Gregorius)*²⁷ доводи до поделе на „духовне“ (клир) и „ћелесне“ (лаици) чланове Цркве. Тиме је Црква постала заједница два различита народа: једног који представља црквена јерархија и монаштво, који тежи савршенству духовног живота, слободног од тела и ужитака; и другог, морално различитог, народа оличеног

²¹ Иполит Римски „Апостолско предање“; 4 (подвукао Д. Ј.); у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 386.

²² *Исћо*; гл. 37; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 405.; (подвукао Д. Ј.).

²³ Иполит Римски „Апостолско предање“, гл. 21.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 396.; (подвукао Д. Ј.).

²⁴ *Исћо*; гл. 3.; у: Епископ Атанасије Јевтић „Дела апостолских ученика“, стр. 384.; (подвукао Д. Ј.).

²⁵ Николај Афанасјев „Црква Духа Светога“, стр. 51.

²⁶ Основно значење речи *идиот* код старих Грка било је припадник нижих слојева који није упућен у државне послове. Такав однос према лаицима као члановима нижих, неупућених сталежа у Цркви задржан је дуги низ векова. И до данас, у свакодневном коришћењу термина лаик, уместо повезивања са припадником народа Божијег, постоји прећутно поистовећивање у значењу са термином *идиот*.

²⁷ Римски бискуп и папа од 1073–1085.

у цару, витезу и сељаку, којем је довољно да се спасе.²⁸ Оваква подела је врло сликовито приказана у тексту црквено-правне збирке *Decretum Gratiani* из 1140. године: „*Postoje dvije vrste kršćana (duo genera christianorum). Prva, koja je usmjerena na službu Bogu i posvećuje se kontemplaciji i molitvi te je stoga poželjno da bude daleko od svake vreve vremenskih stvari. Nju čine klerici i oni koji su se posvetili Bogu, tj. redovnici (conversi) (...) Druga vrsta kršćana sastavljena je od laika (...) njima je dopušteno posjedovati vremenita dobra (...) Dopušteno im je ženiti se, obrađivati zemlju, voditi parnice na sudovima, ostavljati priloge na oltaru, plaćati desetinu: ako budu izbjegavali poroke i činili dobro, moći će se spasiti.*“²⁹

Триденџски сабор (1545–1563) даје значајнију улогу лаицима, али у сфери формирања разних религиозних, културних и социјалних друштава која се придружују тзв. световним трећим редовима³⁰. У богослужбеном животу лаик и даље остаје „*pasivni subjekt, maloljetnik kojemu još uvijek nije povjerena nikakva crkvena funkcija.*“³¹ Поглавље 4 Декрета о сакраменту светиој педга о томе јасно говори: „*Ako tko tvrdi da su bez iznimke svi kršćani Novog Zavjeta svećenici (...) čini se da taj ne čini ništa drugo nego brka crkvenu hijerarhiju (...) kao da bi, protivno učenju blaženog Pavla, svi bili proroci, svi evanđelisti, svi pastiri, svi učitelji (...) Osim toga sveti sabor uči da za ređenje biskupa, svećenika i ostalih redova nije potrebna suglasnost, poziv ili ovlast naroda (...) kao da bez njih ređenje ne bi bilo valjano.*“ Код овог цитата ипак треба имати на уму да је Триденџски сабор првенствено био усмерен против учења протестаната који су, између осталог негирали клир, па је можда управо зато тако изричито изражен негативан став према улози народа у рукоположењу клирика.

Изједначавање клирика и лаика, бар у случају причешћивања, показује нам поглавље 7 Декрета о сакраменту еухаристије: „*(...) Nitko ne smije bez prethodne sakramentalne ispovijedi pristupiti svetoj euharistiji tko si je svjestan smrtnog grijeha, premda mu se čini da je skrušen. Ovaj sveti sabor određuje da to trebaju trajno obdržavati svi kršćani, pa i oni svećenici koji po službi trebaju slaviti misu (...)*“³². Дакле, обавезност исповести пре причешћивања није дисциплина која је обавезна за лаике, а да су од ње ослобођени свештеници.

Литургијски покрет, настао почетком 20. века у крилу Католичке цркве логична је последица вишевековне маргинализације лаика због које су они изгубили суштинску везу са Литургијом. Овај покрет је реакција на послетриденџску епоху, коју је карактерисала миноризација лаика у богослужењу (удаљени олтари, пасивно посматрање драме Христовог живота на Миси, неразумљивост богослужбеног језика) што је довело до развоја приватне побожности на богослужењу, а што је све заједно довело до лишавања осећаја да су сви људи једно у Телу Христовом.

И поред противљења које је настало у конзервативним круговима, што је логично за ситуацију када се нешто помера са мртве тачке, покрет је ипак наишао на разумевање врха Цркве.

Кроз дела теолога, која су истицала литургијски живот као начин обитавања Христа у заједници Тела његовог и потребу живог учествовања народа Бож-

²⁸ Goran Dabić „Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi“; Bogoslovska smotra, Vol. 78. No. 3 (Studeni 2008.), стр. 562.

²⁹ Цитат доступан преко: Goran Dabić, н.д., стр. 562, фуснота 5.

³⁰ Световни трећи редови обухватају лаике црквених редова који живе редовним световним животом, али су активни у духовном животу и раду који је карактеристичан за ред којем припадају (према: „*Suvremena katolička enciklopedija*“, под „*Treći redovi*“; Split, 2005.).

³¹ Goran Dabić, н.д., стр. 562.

јег у том животу, литургијски покрет се ширио Европом, а пренео се и на амерички континент.

Овај покрет Римокатоличке цркве у знатној мери је утицао на велике сорбонско-америчке, прво, студенте, а доцније професоре, православне мислиоце и учитеље двадесетог века, Афанасјева и Шмемана, али и друге, захваљујући којим се и у православној Цкви почело другачије гледати на лаике (у смеру древне Цркве).

Папа *Пије X (Pius)*³², објавивши у новембру 1903. године *motu proprio*, оснажио је литургијски покрет истакавши неопходност активног учествовања у Литургији, то је урадио и својим декретом о честом причешћивању (исте године) и декретом о примању прве причести у ранијем узрасту (1910. године).³³

Свој допринос литургијском покрету дао је и папа *Пије XII (Pius)*³⁴ енцикликама *Mystici Corporis Christi* (1943.) и *Mediator Dei* (1947.) у којима тумачи Цркву као мистично Тело Христово, састављено од клирика и осталих служби, афирмише улогу лаика у Литургији и охрабрује често причешћивање. У енциклици „*Mystici Corporis Christi*“ отворено похваљује Литургијски покрет и његово обновљено занимање за Литургију.³⁵

Уз ово, Конгрегација за обреде објавила је 1958. инструкцију којом подстиче активно учешће лаика литургијским молитвама и певању на народном језику.³⁶

Подршка врха Цркве и писања многих теолога на тему улоге лаика у Цркви допринели су да се током двадесетог века промени однос према Литургији, од драмске представе Христове жртве, коју је народ посматрао, до активног учествовања народа у тој Жртви. Све ово допринело је стварању атмосфере да Западна црква изнедри Други ватикански сабор.

2. Епоха Другог ватиканског сабора

2.1. Други ватикански сабор

Након, никад завршеног, *Првог ватиканског концила* (1869/1870.), који се није бавио питањима лаика, званично признање улоге лаика у Западној цркви доделиће тек *Други ватикански концил* (1962–1965).

Пре Другог ватиканског концила папа *Пио XII (Pius)*³⁷ у говору новим кардиналима у фебруару 1946. каже: „*Vjernici, točnije laici (...) moraju biti sve više svjesni ne samo da pripadaju Crkvi, nego da jesu Crkva, što će reći zajednica vjernika (...)*“.³⁸

Значај Другог ватиканског концила, по питању улоге и места лаика у Цркви, је у томе што је својим документима учинио прекретницу у односу према лаицима и тиме омогућио да граница поделе на свештенике и лаике буде мање оштра, па се данас говори о различитости служби (*министерија*),³⁹ а још више што је тиме отворио пут западним теолозима да, подстакнути овим, изражавају свој став близак духу древне Цркве.

Лаицима се бави неколико докумената овог Сабора. Поглед Сабора на питање лаика сагледаћемо на основу увида у њих.

³² Римски бискуп и папа од 1903–1914.

³³ „*Suvremena katolička enciklopedija*“, под „*Liturgijski pokret*“; Split, 2005., стр. 319.

³⁴ Римски бискуп и папа од 1939–1958.

³⁵ Свештеник Владимир Вукашиновић „*Литургијска обнова у XX веку*“, стр. 73.

³⁶ „*Suvremena katolička enciklopedija*“, под „*Liturgijski pokret*“; Split, 2005., стр. 322.

³⁷ Римски бискуп и папа од 1939–1958.

³⁸ Цитат доступан преко: Ivan Pavao Pavao II „*Christifideles laici*“; Zagreb, 1990., стр. 21.

³⁹ „*Suvremena katolička enciklopedija*“, под „*Biskup*“; Split, 2005., стр.126.

2.1.1. Догматска конституција о Цркви (*Lumen gentium*; LG)

Овај документ Концила схвата Цркву као Тело Христово, заједницу верника, односно Божји народ, царско свештенство.

LG;7: „Božji je Sin ljudskoj naravi koju je sjedinio, pobjeđivši smrt svojom smrću i uskrsnućem, otkupio čovjeka i pretvorio ga u novo stvorenje (...). Dajući svoga Duha, On svoju braću, sazvanu iz svih naroda, na mistični način sastavlja kao svoje tijelo. U tom se tijelu Kristov život izliva na vjernike, koji se po sakramentima tajnim i stvarnim načinom sjedinjuju s Kristom (...). Po krštenju postajemo naime slični Kristu (...). U lomljenju euharistijskog kruha postajući stvarno dionici Gospodinova Tijela, uzdizemo se do sjedinjenja s Njime i među sobom (...). Tako mi svi postajemo udovi onoga Tijela (...). Kako pak svi udovi ljudskoga tijela, iako ih je mnogo, čine ipak jedno tijelo, tako vjernici u Kristu (...). I u zgradi Kristova tijela postoji raznolikost udova i služba, jedan je Duh, koji na korist Crkve dijeli različite svoje darove po svome bogatstvu i prema potrebama služba (...). Glava je toga tijela Krist. On je slika nevidljivoga Boga, i po Njemu je sve stvoreno. On je prije svih i sve stvari postoje po Njemu. On je glava tijela, a tijelo je Crkva. (...)“

LG;10: „Krist Gospodin, Veliki Svećenik uzet između ljudi (...), učinio je od novoga naroda „kraljevstvo i svećenike za Boga, Oca svoga“ (...). Jer se kršteni po preporodu i pomazanju Duha Svetoga posvećuju da budu duhovni dom i sveto svećenstvo, da svim djelima kršćanima prinose duhovne žrtve, i da navješćuju čudesa Onoga koji ih je iz tmina pozvao u divno svoje svjetlo (...).

(...) Opće svećeništvo vjernika i ministerijalno ili hijerarhijsko svećeništvo, premda se između sebe razlikuju bitno a ne samo po stupnju, ipak su u međusobnom odnosu; jer jedno i drugo imaju na svoj posebn način dio u Kristovu svećeništvu. Ministerijalni svećenik, svetom vlašću koju ima, odgaja svećenički narod i upravlja njime, izvršuje euharistijsku žrtvu u Kristovoj osobi i prinosi je Bogu u ime cijeloga naroda; vjernici pak snagom svoga kraljevskog svećeništva, sudjeluju u prinošenju Euharistije i vrše ga u primanju sakramenata, u molitvi i zahvaljivanju, svjedočanstvom svetog života, samozatajom i djelotvornom ljubavi.“⁴⁰

LG;11: „(...) Vjernici, po krštenju uključeni u Crkvu, određeni su za bogoslužje kršćanske vjere po neizbrisivom bilježu krštenja (...). Sakramentom potvrde još su savršenije vezani uz Crkvu, nadareni su posebnom jakošću Duha Svetoga (...). Imaju dio u euharistijskoj žrtvi, izvoru i vrhuncu cijeloga kršćanskog života, prinose Bogu božansku žrtvu i sebe s njom; tako svi bilo prinosom bilo svetom pričešću izvršuju svoj dio u liturgijskom činu, ne svi jednako, nego jedni na jedan, a drugi na drugi način. Hraneći se pak Kristovim tijelom u svetoj pričesti, pokazuju konkretnim načinom jedinstvo Božjeg naroda, koje se ovim sakramentom prikladno izražava i divno ostvaruje.“

LG;31 дефинише појам лаика: „Pod imenom laika ovdje se razumiju svi vjernici osim članova svetoga reda i redovničkog staleža odobrenog od Crkve, to jest vjernici koji, pošto su krštenjem združeni u jedno tijelo s Kristom, učinjeni Boljim Narodom i na svoj način postali dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, vrše, koliko na njih spada, u Crkvi i u svijetu misiju čitavoga kršćanskog naroda.“

Овим лаик престаје да буде пасивни „идиот“ и представник профаног света у Цркви. Међутим, поред овакве дефиниције лаика као пуноправног члана народа Божијег, у истом поглављу документ ипак изражава дихотомију сакралног и профаног света, па и у животу Цркве: „*Laicima je svjetovna narav vlastita i posebna.*“ Тиме

⁴⁰ Подвукао Д. Ј.

се имплицира да ипак постоји онтолошка разлика између лаика и клира. Ако првима припада световна природа, онда значи да другима а priori припада духовна. То се види у наставку: „*Jer članovi svetoga reda premda se katkad mogu baviti svjetovnim stvarima, čak i vršeci koje svjetovno zvanje, ipak su po svom posebnom pozivu osobito i prvotno određeni za svetu službu (...)*“

Због „световне природе“, лаицима се додељује и адекватна улога, као онима који су „*od Boga pozvani, da pridonesu; kao iznutra poput kvasca, posvećenju svijeta vršeci vlastitu dužnost, vođeni evanđeoskim, duhom, i tako drugima otkriju Krista (...)* Na njih dakle posebnim načinom spada da sve vremenite stvari, s kojima su tijesno vezani, tako rasvijetle i urede da se uvijek vrše po Kristu i da rastu i budu na slavu Stvoritelja, i Otkupitelja.“⁴¹

Сабор овим документом, додуше додељује лаицима значајну улогу у евангелизацији света, али документ ипак изражава становиште да су лаици, уместо у Цркви, домаћи у свету јер су, рекли бисмо, онтолошки везани за пролазне ствари света (за разлику од клирика који су такође онтолошки везани за „свету службу“) и стога им даје улогу да „изнутра“ освећују свет. Међутим, освећење света је уствари спољашна улога Цркве и лаицима, као конститутивним удовима Цркве би требало да је то такође спољашња улога. Према томе, овај документ показује да се Сабор још увек није ослободио стриктне поделе на профано — сакрално у Цркви тј. на разлику људи у Цркви, једним којима је природно бављење профаним стварима, и другим којима је природно бављење сакралним.

LG; 32: „*Sveta se Crkva po božanskoj ustanovi uređuje i upravlja divnom raznolikošću. (...)* Jedan je dakle izabrani Božji narod (...); zajedničko je dostojanstvo udova po njihovu preporodu u Kristu, zajednička je milost djece, zajednički poziv na savršenost, jedno spasenje, jedna nada i nerazdijeljena ljubav. (...) Iako dakle u Crkvi svi ne idu istim putem, ipak su svi pozvani na svetost i primili su jednaku vjeru po pravdi Božjoj (...). Premda se neki po Kristovoj volji postavljaju kao učitelji i djelitelji tajna i pastiri za druge, ipak postoji među svima prava jednakost s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje zajedničko svim vjernicima u izgradnji Kristova Tijela. Jer razlika koju je Gospodin postavio između svetih službenika i ostaloga Božjeg naroda uključuje neku vezu, jer su pastiri i drugi vjernici među sobom vezani zajedničkim nužnim одношajem; neka pastiri Crkve, slijedeći Gospodinov primjer, služe jedan drugomu i drugim vjernicima, a ovi neka živo surađuju s pastirima i učiteljima. Tako u raznolikosti svi daju svjedočanstvo o divnom jedinstvu u Kristovu Tijelu: jer sama raznolikost milosti, službi i djelovanja” skuplja Božje sinove u jedno tijelo, jer „sve ovo čini jedan i isti Duh“ (1 Kor 12, 11).

Laici, dakle, kao što po božanskoj dobroti imaju za brata Krista, koji je Gospodin svih, a ipak je došao ne da bude služen, nego da služi (...), tako imaju za braću one koji, postavljeni za svetu službu, po Kristovu ovlaštenju učeci i posvećujući i upravljajući tako pasu Božju obitelj da svi ispune novu zapovijed ljubavi.“

LG;33 признаје лаицима значајну улогу у Цркви: „*Laici sakupljeni u Božjem Narodu i postavljeni pod jednu glavu u jednom Kristovu Tijelu (...)* pozvani su da kao živi udovi sve svoje sile, što su ih primili od dobrote Stvoritelja i od milosti Otkupitelja, upotrijebe za porast Crkve i njezrao trajno napredovanje u svetosti. Apostolat je laika sudjelovanje u samoj spasi- teljskoj misiji Crkve, i za taj su apostolat svi određeni od samoga Gospodina po krštenju i potvrđi. (...) Laici su posebno za to pozvani da Crkvu učine prisutnom i djelatnom u onim mjestima i prilikama gdje ona samo po njima može postati sol zemlje.“

„*Na sve laike dakle pada slavno breme da rade kako bi božanska odluka spasenja sve više i više došla do svih ljudi svih vremena i u sve zemlje. Neka im zato bude otvoren bilo koji put,*

⁴¹ Подвукао Д. Ј.

da prema svojim silama i potrebama vremena i oni aktivno sudjeluju na spasiteljskom djelu Crkve.“

LG:34 истиче свештеничку службу лаика: „*Budući da je vrhovni i vječni Svećenik Isus Krist htio i po laicima nastaviti svoje svjedočanstvo i svoju službu, oživljuje ih svojim Duhom i neprestano potiče na svako dobro i savršeno djelo. (...) Zato su laici, budući da su posvećeni Kristu i pomazani od Duha Svetoga, divno pozvani i poučeni, da se u njima proizvedu sve obilniji plodovi Duha.*“

LG:35 признаје лаицима пророчку службу: „*Krist, veliki prorok, koji je svjedočanstvom života i snagom riječi proglasio Očevu Kraljevstvo, ispunja svoju proročku službu sve do punog očitovanja svoje slave, ne samo po hijerarhiji, koja uči u njegovo ime i po njegovoj vlasti, nego i po laicima, koje zato čini svojim svjedocima i poučava ih osjećajem vjere i milošću riječi (...), da sila Evanđelja svijetli u svagdanjem, obiteljskom i društvenom životu. (...)*“ „*Laici postaju moćni glasnici vjere u stvarima kojima se nadamo (...), ako sa životom po vjeri nepokolebljivo sprajaju ispovijedanje vjere.*“

LG:36: „*Krist, koji je postao poslušan sve do smrti i radi toga bio od Oca uzvišen (...), ušao je u slavu svoga kraljevstva. (...) Tu je vlast On dao i učenicima, da i oni budu postavljeni u kraljevsku slobodu, i samozatajom i svetim životom pobijede u sebi kraljevstvo grijeha (...), dapače da, služeći Kristu i u drugima, poniznošću i strpljivošću dovedu svoju braću Kralju, kojemu služiti znači kraljevati. Gospodin želi da svoje Kraljevstvo širi i po laicima, to jest kraljevstvo istine i života, kraljevstvo svetosti i milosti, kraljevstvo pravde, ljubavi i mira. U tom će kraljevstvu i sami stvorovi biti oslobođeni ropstva raspadljivosti, da učestvuju u slavnjoj slobodi Božje djece (...). Vjernici dakle moraju spoznati nutarnju narav, vrijednost i uređenje svega stvorenja na slavu Božju i jedni druge pomagati i svjetovnim djelima na svetiji život, tako da se svijet prožme Kristovim duhom i da u pravednosti, ljubavi i miru uspješnije postigne svoju svrhu. (...) Tako će Krist po članovima Crkve svojim spasonosnim svjetlom sve više i više rasvjetljivati cijelo ljudsko društvo.*“

LG:37: „*Laici, kao i svi vjernici, imaju pravo da obilno primaju od svetih pastira duhovna dobra Crkve (...). Prema svom znanju, kompetentnosti i ugledu imaju slobodu, a katkada i dužnost da reknu svoje mišljenje o stvarima koje se odnose na korist Crkve. Neka se to čini (...) uvijek istinoljubivo, hrabro i razborito, s poštovanjem i ljubavlju prema onima koji radi svoje svete službe predstavljaju Krista.*“

„*Sveti pastiri sa svoje strane neka priznaju i podupiru dostojanstvo i odgovornost laika u Crkvi; neka se rado služe njihovim razboritim savjetom, neka im s povjerenjem predaju dužnosti u službi Crkve i neka im ostavljaju slobodu i polje rada, dapače neka ih potiču da poduzimlju djela i vlastitom pobudom. Od tih obiteljskih odnosa između laika i pastira moraju se očekivati mnoge koristi za Crkvu: jer se na taj način kod laika jača osjećaj vlastite odgovornosti, gaji se oduševljenje i njihove se sile lakše pridružuju djelu pastira. A ovi, pomognuti iskustvom laika, mogu jasnije i zgodnije suditi bilo u duhovnim, bilo u svjetovnim stvarima, tako da cijela Crkva, ojačana od svih svojih članova, uspješnije vrši svoju misiju za život svijeta.*“

LG:38: „*Svaki laik mora pred svijetom biti svjedok uskrsnuća i života Gospodina Isusa, i znak živoga Boga. Svi skupa i svaki sa svoje strane moraju hraniti svijet duhovnim plodovima (...)*“

2.1.2. Конституција о светој литургији (*Sacrosanctum concilium*; SC),

За разлику од претходних времена, када Римокатоличка црква није довољно водила рачуна о словесном учешћу лаика у богослужењу, Други ватиканум овим документом доноси епохалну промену констатацијом да „*najviše treba nastojati*“ да лаи-

ци приликом Евхаристије и других литургијских чинова не присуствују као „*nijemi gledaoci, nego da ga kroz obrede i molitve dobro razumiju, pa da svjesno, pobožno i djelatno učestvuju u svetom činu*“⁴²

SC;11: „(...) *sveti pastiri moraju budno paziti ne samo da se u liturgijskom činu obdržavaju propisi za valjano i dopušteno slavljenje obreda, nego da u njima vjernici sudjeluju s poznavanjem, djelatno i plodno.*“⁴³

SC;14: „*Majka Crkva živo želi da se svi vjernici privedu k onom punom, svjesnom i djelatnom učešću kod liturgijskih obreda koje traži sama narav liturgije i na koje kršćanski narod — jer je „izabrani rod, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod određen za Božju svojinu“ (1 Pt 2, 9; usp. 2, 4–5) — snagom krštenja ima pravo i dužnost. U obnavljanju i gajenju svete liturgije najviše treba nastojati oko toga punog i djelatnog učešća svega naroda. Doista, liturgija je prvo i nenadoknadivo vrelo iz kojega vjernici valja da crpe pravi kršćanski duh. Stoga je pastiri duša u čitavoj svojoj pastoralnoj djelatnosti moraju pravilnim odgajanjem marljivo promicati. Nema nikakve nade da će do toga doći ako se prije sami pastiri duša posve ne prožmu duhom i snagom liturgije te postanu njezini učitelji. Treba se dakle najprije pobrinuti za liturgijski odgoj klera.*“⁴⁴

SC;18: „*Svim zgodnim sredstvima treba pomoći i svjetovnim i redov ničkim svećenicima, koji već rade u Gospodnjem vinogradu, da sve potpunije shvaćaju ono što čine u svetim obredima, da žive liturgijskim životom i da ga prenesu na povjerene vjernike.*“

SC;19: „*Neka pastiri duša marljivo i strpljivo nastoje oko liturgijskog odgoja i djelatnog, unutarnjeg i vanjskog, sudjelovanja vjernika prema njihovoj dobi, staležu, načinu života i stupnju vjerske izobrazbe.*“

SC;21: „*Dobra Majka Crkva želi marljivo provesti opću obnovu liturgije sa svrhom da bi kršćanski narod od svete liturgije sigurnije postigao obilne milosti. Liturgija se, naime, sastoji od nepromjenljivog dijela koji je božanski ustanovljen i od promjenljivih dijelova koji se tokom vremena mogu ili čak moraju mijenjati, ako su se u njih uvukle pojedinosti koje manje odgovaraju izvornoj naravi same liturgije ili su postale manje prikladne. Tom se obnovom tekst i obredi imaju tako srediti, da jasnije izraze one svetinje koje su u njima označene, pa da ih kršćanski narod, koliko je moguće, može lako razumjeti i kod njih sudjelovati punim, djelatnim i zajednici svojstvenim slavljem.*“⁴⁵

SC;26 истиче црквено-заједничарски а не приватни или сталешки карактер литургије: „*Liturgijski čini nisu privatni čini; oni su slavje Crkve koja je „otajstvo jedinstva“ — sveti puk pod biskupima okupljen i uređen. Stoga ti čini pripadaju čitavom Tijelu Crkve te ga očituju i na nj se odnose; ali pojedine njegove udove dosežu na različit način, prema raznolikosti staleža, službi i djelatnog učešća.*“

SC;29: „*Pravu liturgijsku službu vrše također i ministranti, čitači, tumači i oni koji pripadaju zboru pjevača. Stoga neka svoju ulogu vrše tako iskrenom pobožnošću i urednošću kakva pristoji tako važnoj službi i kakvu Božji narod od njih s pravom traži.*“⁴⁶

SC;30: „*Da bi se postiglo što djelatnije sudjelovanje, neka se vodi briga o usklicima puka, odgovorima, psalmima, pripjevima, pjesmama kao i o činima, kretnjama i držanju tijela.*“

SC;31: „*Kod preispitivanja liturgijskih knjiga neka se pomno pazi da rubrike predvide i uloge vjernika.*“

⁴² SC 14 и 48.

⁴³ Подвукао Д. Ј.

⁴⁴ *Исѣо.*

⁴⁵ *Исѣо.*

⁴⁶ *Исѣо.*

SC;41: „Neka (svi) budu uvjereni da se Crkva poglavito očituje u punom i djelatnom učešću svega svetog naroda Božjeg u istim liturgijskim slavljima, a osobito u istoj euharistiji, u istoj molitvi, kod jednog oltara kojemu predsjedava biskup okružen svojim svećenstvom i služiteljima.“⁴⁷

SC;48: „(Misa je čin vjernika)⁴⁸ Crkva zato svom brigom nastoji oko toga da vjernici ne bi prisustvovali tom otajstvu vjere kao tuđinci ili nijemi gledaoci, nego da ga kroz obrede i molitve dobro razumiju, pa da svjesno, pobožno i djelatno učestvuju u svetom činu; da se poučavaju Božjom riječi, krijepe blagovanjem Gospodnjeg tijela, zahvaljuju Bogu, pa da se, prikazujući neokaljanu žrtvu, ne samo rukama svećenika nego zajedno s njim — nauče prinostiti sami sebe, i da se tako po Kristu posredniku iz dana u dan usavršavaju u jedinstvu s Bogom i među sobom, da napokon Bog bude sve u svemu.“⁴⁹

SC;114: „Neka se biskupi i ostali pastiri duša revno brinu da sva zajednica vjernika u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može vršiti svoju svojstvenu djelatnu ulogu (...).“

SC;124: „(...) Kod građenja svetih zgrada neka se brižljivo pazi da budu prikladne za vršenje liturgijskih čina i da se može postići djelatno učešće vjernika.“

2.1.3. Декрет о служби и животу презвитера (Presbyterorum ordinis; PO)

PO;2 истиче да „svi vjernici sačinjavaju sveto i kraljevsko svećenstvo“ и да „nema dakle nijednog uda koji ne bi imao učešća u poslanju cijelog Tijela.“

PO;9: „Premda svećenici Novoga saveza snagom sakramenta reda, u Božjem narodu i za Božji narod, izvršuju izvanredno uzvišenu i potrebnu službu oca i učitelja, ipak su zajedno sa svim vjericima Gospodinovi učenici (...)“

„Prezbiteri su sa svima koji su u krsnom zdencu preporođeni braća među braćom, jer su udovi jednog te istog Kristova Tijela, čije je izgrađivanje svima povjereno.“

„Neka prezbiteri iskreno priznaju i neka promiču dostojanstvo laika i poseban udio što ga laici imaju u poslanju Crkve. (...) Ispitujući duhove jesu li od Boga, neka osjetilom vjere nastoje otkriti mnogovrsne milosne darove laika, kako one neznatne tako i značajnije, pa neka ih radosno priznaju i pomnjivo njeguju. (...)Jednako neka laicima s povjerenjem dodjeljuju dužnosti na službu Crkve, ostavljajući im slobodu i prostor djelovanja. Neka ih, štaviše, na zgodan način pozivaju da se i sami od sebe dadu na posao.“

„А сами вјерници нека буду свјесни да су дужници својим презбитерима, па нека им као својим пастирима и оцима исказују дуг синовском љубављу; нека исто тако својим презбитерима, учествујући у њиховим бригама, пomažu колико је могуће молитвом и делом да би они лакше могли свладати теškoће и да би што плодоносније испуњавали своје дужности.“

2.2. После Другог ватиканума

Може се рећи да се питање улоге лаика у Римокатоличкој цркви углавном регулише канонским правним системом (као што се регулишу и многа друга, ако не и сва питања).

Док је раније важећи Законик канонског права⁵⁰ познавао више редове (*ordinum maiorum*) у које је убрајао свештенике, ђаконе и судђаконе (*presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus*), и ниже редове (*ordinum minorum*) у које долазе олтарски послуживци

⁴⁷ Исцшо.

⁴⁸ Интерполација приређивача зборника „Други ватикански концил, документи“; Загреб, 1986.

⁴⁹ Подвукао Д. Ј.

⁵⁰ Codex iuris canonici, проглашен 1917., ступио на снагу 19. маја 1918., и био на снази до 1983.

тељи, заклиначи, читачи и вратари (*acolythatus, exorcistatus, lectoratus, ostiariatus*), у духу Другог ватиканског концила, папа Павле VI (*Paulus*)⁵¹ укида ниже редове и назива их *службама* (*ministeria*) намењених лаицима, с тим да њихово додељивање више не спада у *ређење* (које остаје везано за јерархијско свештенство), већ у *уостављење*.⁵²

Данас се у Римокатоличкој цркви разликују три врсте служби:

- а) *заређени службеници* (*ministeria ordinata*) — епископи, презвитери и ђакони;
- б) *уостављени службеници* (*ministeria instituita*) — читачи и министранти, тј., стални службеници који се постављају литургијским обредом;
- в) *незаређени нији обредом уостављени службеници* (*ministeria deputata*), који обављају службу постављених службеника, на одређено време.⁵³

Док су некада сталне службе биле резервисане само за кандидате који се спремају за јерархијско свештенство, данас су оне намењене лаицима.

Поред редовне службе намењене лаицима — сталним службеницима, у ванредним околностима може им се поверити и понека служба која је везана искључиво за јерархијско свештенство: проповед, али не и омилија у саставу богослужења; вођење недељних славља, која не подразумевају Евхаристију, обављање крштења, опела, склапање брака, раздељивања Причешћа и богослужења Часова.

2.2.1. Зборник канонског права

Све области живота Римокатоличке цркве, па тако и питање положаја и улоге лаика регулише *Зборник канонског права* (*Codex iuris canonici*).⁵⁴

Многа поглавља важећег Зборника обрађују питања лаика, а садржи и посебно поглавље које се бави лаицима, под називом „*Обавезе и права верника лаика*“ (кан. 224–231). Као значајни постконцилски акт, Зборник доноси прописе који су врло експлицитни и не потребују коментаре. Навешћемо само неке каноне.⁵⁵

Кан. 129 — § 1. *Za vlast upravljanja, koja u Crkvi postoji po božanskom ustanovljenju, a naziva se i vlast jurisdikcije, sposobni su, prema odredbi pravnih propisa, oni koji su obilježeni svetim redom.*

§ 2. *U vršenju te vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, sudjelovati vjernici laici.*

Кан. 207 — § 1. *Po božanskom ustanovljenju među vjernicima u Crkvi ima posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali pak nazivaju se i laici.*

Кан. 225 — § 1. *Laici, budući da ih, kao i sve vjernike, Bog po krštenju i potvrdi određuje za apostolat, imaju opću obvezu i pravo, bilo pojedinačno bilo povezani u društvu, raditi na tome da svi ljudi na svemu svijetu upoznaju i prihvate božansku poruku spasenja; ta obveza to više obvezuje u onim okolnostima u kojima samo preko njih ljudi mogu čuti evanđelje i upoznati Krista.*

Кан. 228 — § 2. *Laici koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, i u vijećima prema pravnoj odredbi, pružaju pomoć crkvenim pastirima.*

⁵¹ Римски бискуп и папа од 1963–1978.

⁵² Josip Šalković „Sudjelovanje vjernika laika u posvetiteljskoj službi Crkve (kan. 230)“; *Bogoslovska smotra*, Vol. 74. No.1 (Ožujak, 2004.), стр. 267.

⁵³ *Истио*; стр. 268.

⁵⁴ Папа Јован Павле II, 23. јануара 1983. апостолском институцијом *Sacrae disciplinae leges* прогласио је овај Законик, који је ступио на снагу 27. новембра исте године.

⁵⁵ Канони су наведени из „*Zakonik kanonskoga prava (Codex iuris canonici)*“; „*Glas koncila*“, Zagreb, 1996.

Kan. 230 — § 1. Laici muškarci, koji imaju dob i vrline određene odlukom biskupske konferencije, mogu se za stalno po propisanom bogoslužnom obredu uzeti u službu čitača i akolita (...).

§ 2. Laici mogu na temelju privremene odredbe vršiti službu čitača u bogoslužnim činima; isto tako, svi laici mogu obavljati službe tumača, pjevača i druge prema pravnoj odredbi.

§ 3. Gdje bi potreba Crkve to savjetovala, ako nema službenika, mogu i laici, iako nisu čitači ili akoliti, preuzeti neke njihove službe, naime, obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti i dijeliti svetu pričest prema pravnim propisima.

Kan. 275 — § 2. Neka klerici priznaju i promiču poslanje koje laici, koliko im pripada, vrše u Crkvi i u svijetu.

Kan. 377 — § 3. (...) kad god treba da se imenuje dijecezanski biskup ili biskup koadjutor, zadaća je papinskog izaslanika (...) da, ako to smatra korisnim, pojedinačno i tajno zatraži mišljenje (...) i laika koji se odlikuju mudrošću.

Kan. 463 — § 1. Na biskupijsku sinodu kao članovi sinode koji su obvezni na njoj sudjelovati treba da se pozovu: (...) vjernici laici (...).

§ 2. Dijecezanski biskup može na biskupijsku sinodu pozvati kao članove sinode i druge, bilo klerike bilo članove ustanova posvećenoga života bilo vjernike laike.

Kan. 512 — § 1. Pastoralno vijeće sastoji se od vjernika koji su u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom, i klerika i članova ustanova posvećenoga života i osobito laika (...).

Kan. 519 — Župnik je vlastiti pastir povjerene mu župe koji vodi pastoralnu brigu za predanu mu zajednicu (...) pozvan, da za tu zajednicu obavlja službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja uz suradnju (...) i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici, prema pravnoj odredbi.

Kan. 524 — Neka dijecezanski biskup župu koja je prazna dodijeli onome kojega, (...) smatra prikladnim da u njoj obavlja župnu službu, (...) posavjetovavši se, ako je potrebno, s određenim prezbiterima i s vjernicima laicima.

Kan. 529 — § 2. Neka župnik priznaje i promiče vlastiti udio koji u poslanju Crkve imaju vjernici laici te podupire njihova društva s vjerskim svrhama. Neka (...) nastoji da i vjernici vode brigu za župnu zajednicu, da se osjećaju članovi i biskupije i opće Crkve, da sudjeluju u djelima kojima se promiče zajedništvo i da ih podupiru.

Kan. 759 — Vjernici laici snagom krštenja i potvrde, riječju i primjerom kršćanskog života svjedoci su evanđeoskog navještaja; mogu također biti pozvani da u naviještanju riječi suraduju s biskupom i prezbiterima.

Kan. 766 — Propovijedanje u crkvi ili kapeli može se dopustiti i laicima, ako to u određenim okolnostima traži potreba ili u pojedinim slučajevima savjetuje korist, prema propisima biskupske konferencije i uz poštovanje kan. 767, § 1.⁵⁶

Kan. 776 — Župnik je snagom svoje službe dužan brinuti se za katehetsku izobrazbu odraslih, mladih i djece, u koju svrhu neka na suradnju pozove (...) i vjernike laike, osobito katehete (...).

Kan. 785 — § 1. Neka se za obavljanje misijskog rada uzmu katehisti, naime, vjernici laici dobro poučeni i uzorna kršćanskog života, da se, pod vodstvom misionara, posvete izlaganju evanđeoskog nauka te uređivanju bogoslužnih slavlja i djela dobrotvornosti.

Kan. 899 — § 2. Na euharistijskom sastanku Božji se narod saziva u jedno pod predsjedanjem biskupa ili prezbitera pod njegovom vlašću, koji djeluju u osobi Krista, a svi prisutni

⁵⁶ Kan. 767, § 1 ističe omiliju koja je deo bogoslužjea i zadržana je isključivo za prezbitera i đakona.

vjernici, bilo klerici bilo laici, surađuju time što sudjeluju svatko na svoj način prema različitosti redova i bogoslužnih služba.

§ 3. *Neka se euharistijsko slavlje uredi tako da svi sudionici prime iz njega obilje plodova radi čega je Krist Gospodin i ustanovio euharistijsku žrtvu.*

Kan. 907 — *Đakonima i laicima nije dopušteno u euharistijskom slavlju izgovarati molitve, naročito ne euharistijsku molitvu, niti obavljati čine koji su vlastiti svećeniku slavitelju.*

Kan. 930 — § 2. *Slijep ili od druge bolesti nemoćan svećenik dopušteno slavi euharistijsku žrtvu, upotrebljavajući bilo koji od odobrenih misnih tekstova, uz prisutnost, ako je potrebno, drugog svećenika ili đakona ili također propisno poučena laika da mu pomaže.*

Kan. 1112 — § 2. *Neka se izabere prikladan laik, sposoban poučavati zaručnike i pravilno obavljati ženidbeno bogoslužje.*

Kan. 1421 — § 1. *Neka biskup u biskupiji postavi biskupijske suce, koji neka budu klerici.*

§ 2. *Biskupska konferencija može dopustiti da i laici budu postavljeni za suce, a od njih se, ako bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi zborni sud.*

2.2.2. Теолози и теолошка мисао

Подстакнути одлукама Другог ватиканског сабора многи теолози писали су и још увек пишу на тему улоге лаика у Цркви, и тиме дају огроман допринос другачијем разумевању Евхаристије и учествовања лаика у њој, приближавајући свест Римокатоличке цркве духу древне Цркве.

У немогућности да се позадавимо огромним бројем теолога који су промишљали на ову тему, издвојићемо само неке, што ће бити довољно за илустрацију доприноса римокатоличке теолошке мисли овој теми.

Папа Јован Павле II (*Ioannes Paulus*)⁵⁷ у духу учења Другог ватиканског концила види Цркву као слику винограда из Христових речи: „*Ја сам чокољ, а ви лозе (...)*“⁵⁸ а лаике види као оне који су крштењем сједињени са Христом и тиме постали судеоници Његових служби: *свешћеничке* — приносећи сами себе на евхаристијску жртву, као што је Он принео себе; *јерархичке*, објављујући Јеванђеље својим животом, као што је Он објавио Царство Оца; и *царске*, као што је Он Цар васељене и све позива у своје Царство.⁵⁹ Притом, сви духовни дарови и службе лаицима нису дати појединачно, него могу да постоје једино у заједници и за заједницу.⁶⁰ Позивајући се на Догматску конституцију о Цркви (*LG*), Јован Павле истиче примат јерархијског свештенства, уз међусобну упућеност јерархијског и општег царског свештенства, али уједно и несливеност служби, речима да „*pastiri moraju biti duboko svjesni da je njihova služba u svome temelju usmjerena na služenje svemu Božjem narodu, dok vjernici laici, sa svoje strane, moraju biti duboko svjesni da je ministerijalno svećeništvo posve nižno za njihov život i za njihovo sudjelovanje u poslanju u Crkvi.*“⁶¹

Горан Дадић, цитирајући концилску дефиницију лаика, дату у Догматској конституцији о Цркви (*LG*) и истичући њену ипак негативну конотацију у изразу да су лаици сви верници који нису чланови свештеничког или редовничког реда, а до које се долази када се laik стави у однос према клиру, даје дефиницију са позитивним одредбама, која почива на односу лаика према Цркви: „*Tek onda, polazeći*

⁵⁷ Римски бискуп и папа од 1978–2005.

⁵⁸ Јн. 15:5.

⁵⁹ Ivan Pavao Papa II „Christifideles laici“; Zagreb, 1990., стр. 26–28.

⁶⁰ Исто; стр. 45.

⁶¹ Исто; стр. 48.

od shvaćanja Crkve kao misterija, kao božansko-ljudske stvarnosti, mogli bismo na osnovi toga definirati vjernika laika kao aktivnog i odgovornog subjekta; osobu; krštenika odnosno onoga koji je nanovo rođen za božanski život, pomazan Duhom Svetim; kršćanin i dijetе Božje; član kršćanske zajednice koja je Božji narod, obitelj i tijelo Kristovo; koja ima isto Kristovo poslanje koje se temelji na trostrukoj Kristovoj službi: proročkoj, svećeničkoj i pastirskoj. Iako se razlikuju od klerika, laici ne samo da su Crkva nego čine njezinu ogromnu većinu, oni su zapravo Crkva u pravom smislu riječi jer bez njih ne bi se više imalo prave Crkve, ne bi više imali smisla ni sakramenti jer oni postoje upravo zbog ljudi, vjernika.“⁶² Из ове дефиниције лаика, исти аутор доноси закључак да „postoji i ontološka jednakost između klerika i laika: svi imaju isti izvor, svrhu, milost, dignitet, poslanje i poziv. Naravno, postoje razlike s obzirom na službe, ali ostaje bitna jednakost.“⁶³ За поткрепљење закључка о једнакости достојанства сваког члана Цркве, Дабић наводи речи блаженог Августина⁶⁴: „Dok me straši ono što sam vama, ipak me tješi ono što sam s vama. Jer sam vama biskup, a s vama sam kršćanin. Ono je ime službe, ovo je ime milosti; ono je ime pogibli, a ovo spasenja“; а онда завршава: „Upravo zbog svega toga odnosi između hijerarhije i vjernika laika ni u kom slučaju ne bi smjeli biti poput odnosa između dvije različite kaste (više i niže) nego bi trebali biti obiteljski i bratski u smislu ostvarivanja pravog zajedništva, kako na području dostojanstva tako i na području djelovanja.“⁶⁵

Из свега овога аутор изводи и ново значење термина: *хришћански верник*. Он сматра да, супротно увреженом схватању, тај појам не треба да означава лаика, јер надилази и појам лаика и појмове свештеника и редовника (сталез који се донекле подудара са православним монаштвом), будући да је реч о „*jedinstvenoj datosti koja prethodi svim vjernicima, o jednoj vrsti zajedničkog korijena iz kojeg cvjetaju različita životna stanja, pa onda imamo: kršćanskog vjernika laika, kršćanskog vjernika zaredenog službenika i kršćanskog vjernika redovnika i redovnicu.*“⁶⁶

Мајкл Дауни (Michael Downey), говорећи о лаичкој духовности,⁶⁷ под којом подразумева живот у Христу сваког крштеног човека, укореењеног у припадништву светом народу Божијем, истиче да ако се Црква гледа као слика народа Божијег, онда се не може сматрати да су лаици они који су упућени на живот Цркве *ad extra*, а свештеници они чија је духовност упућена *ad intra*. Овај аутор такође истиче да је често лаичка духовност схватана као другоразредна у односу на свештеничку и редовничку, а да уствари сви облици аутентичне хришћанске духовности нису ништа друго него лаичка духовност, јер су укореењени у припадности крштеном народу Божијем, а на пуноћу живота у Христу призван је сваки припадник тог народа.

3. Закључак

Древна свест ране Цркве схвата да Црква представља један јединствени организам, а да Евхаристијско сабрање представља остваривање тог јединства Тела Христовог.

Списи Отаца и Истока и Запада подједнако нам дају јасну и идентичну слику о схватању улоге лаика у древној Цркви. Дакле, када говоримо о древној Цркви, неоптребно је наглашавати да ли мислимо на Цркву истока или Цркву запада.

⁶² Goran Dabić, н.д., стр. 563–564.

⁶³ *Исїю*; стр. 564.

⁶⁴ Епископ хипонски од 396–430. године.

⁶⁵ Goran Dabić, н.д., стр. 564.

⁶⁶ *Исїю*; стр. 568.

⁶⁷ „Suvremena katolička enciklopedija“, под „Duhovnost, laička“; Split, 2005., стр. 270–274.

Свештеничка служба народа Божијег, у црквеној свести раних хришћана, не угрожава, нити укида свештеничку службу јерархије, тим пре што јерархија своје свештеничко достојанство црпи из општег царско-свештеничког достојанства народа Божијег.⁶⁸ У служењу Богу не учествују само поједини чланови Цркве, без обзира који положај у њој заузимају, већ учествује пуноћа целе Цркве. Сваки човек који, крштењем водом и Духом, улази у Цркву, добија благодат царско-свештеничког служења. Евхаристијско сабрање представља најпотпунији израз тога служења, па се стога новокрштени, одмах након иницијације уводи у њега.

На Западу, од једанаестог века долази до поделе на „духовне“ (клир) и „телевне“ (лаици) чланове Цркве. Тиме је Црква постала заједница два различита народа: једног који представља црквена јерархија и монаштво, и другог, морално различитог, којем је довољно да се спасе.

За Тридентски сабор (1545–1563) у богослужбеном животу лаик и даље остаје пасивни субјекат, идиот. Као реакција на протестантизам, осуђује се тврдња да су сви хришћани свештеници и истиче се да за рукоположење бискупа и свештеника није потребна сагласност верног народа.

Као логична последица вишевековне маргинализације лаика почетком 20. века јавља се реакција у виду *Лиџурџијској йокреџи*, који је наишао на разумевање врха Цркве и који је дао знатан допринос све гласнијем размишљању на тему Евхаристије и улоге лаика у Цркви, што је, уз остало, произвело Други ватикански сабор.

Званично признање улоге лаика у Западној цркви долази тек са Другим ватиканским концилом. У својим документима Концил схвата Цркву као Тело Христово, заједницу верника, односно Божји народ, царско свештенство.

Иако Сабор не пропушта прилику да напомене да се јерархијско свештенство и свештенство народа разликују суштински („битно“) и тиме признаје дихотомију сакралног и профаног света у Цркви, чиме одступа од изворног схватања Цркве да не постоје суштинске, онтолошке, разлике међу члановима Цркве, ипак истиче да и лаици и јерархијски свештеници имају удео у Христовом свештенству, као и да лаици учествују у приношењу Евхаристије. Тиме се истиче јединство народа Божијег, а лаик престаје да буде пасивни „идиот“ и представник профаног света у Цркви.

Сабор додељује лаицима значајну улогу у евангелизацији света, али ипак изражава становиште да су они, уместо у Цркви, домаћи у свету. Међутим, освећење света је уствари спољашна улога Цркве и, лаицима, као конститутивним удовима Цркве, требало би да је то такође спољашња улога. Према томе, показује се да се Сабор још увек није ослободио стриктне поделе на профано и сакрално у Цркви.

Други ватиканум, за разлику од претходних времена, када Римокатоличка црква није довољно водила рачуна о словесном учешћу лаика у богослужењу, доноси епохалну промену констатацијом да треба тежити да лаици приликом Евхаристије и других литургијских чинова не присуствују као неми гледаоци, него да словесно учествују у службама Божјим. Његов значај је у томе што је својим документима учинио прекретницу у односу према лаицима, а још више што је подстакао теологије да изражавају свој став близак духу древне Цркве.

Све области живота Римокатоличке цркве, па тако и питање положаја и улоге лаика у цркви регулише Зборник канонског права. У њему, као значајном постконцилском акту, одлуке Другог ватиканума преточене су у каноне, обавезујуће за све у Цркви.

⁶⁸ Николај Афанасјев „Служење мирјана (лаика) у Цркви“; Краљево, 2008., стр. 27.

Одлуке Сабора и писање многих теолога, осокољених тим одлукама, на тему улоге лаика у Цркви допринело је да се током двадесетог, а сада већ и двадесет првог века, у Римокатоличкој цркви промени однос према Литургији, од драмске представе Христове жртве, коју је народ посматрао, до активног учествовања народа у тој Жртви.

Иако римокатолички теолози изражавају став о конститутивној и значајној улози лаика, што је готово идентично са ставом древне Цркве, ипак, када се позивају на ауторитете, њихова аргументација се заснива на канонима и правном систему, а монога би прикладније и значајније било када би аргументација била на основу учења и традиције древне Цркве.

Другим ватиканумом Западна црква направила је значајан искорак у смеру ка афирмацији лаика, у духу древне Цркве, иако не у свему, будући да садржи и решења прошлих епоха, као што су дихотомија народа и клира, односно, световног и сакралног. Предстоји још дугачак пут правилног разумевања духа ране Цркве и инкорпорације одлука Сабора и теолошких мисли у црквену свест и у свакодневни живот Цркве.

Библиографија

Извори

Свети Иполит Римски, *Ајосѿолско ѿредање*, у: *Дела ајосѿолских ученика*, треће издање, превод са грчког и напомене: епископ Атанасије Јевтић, Братство Св. Симеона Мироточивога, Врњци — Требиње, 2005.

Свети Климент Римски, *Прва ѿсланиоца Коринћанима*, у: *Дела ајосѿолских ученика*, треће издање, превод са грчког и напомене: епископ Атанасије Јевтић, Братство Св. Симеона Мироточивога, Врњци — Требиње, 2005.

Светио Писмо Сѿарој и Новој Завеѿи, Стари завет превео Ђура Даничић, Нови Завет — превод Комисије Св. арх. синода СПЦ, Свети архијерејски синод СПЦ, Београд, 2004.

Учење Дванаесѿорице Ајосѿола (Дудахи), у: *Дела ајосѿолских ученика*, треће издање, превод са грчког и напомене: епископ Атанасије Јевтић, Братство Св. Симеона Мироточивога, Врњци — Требиње, 2005.

Dekret o sakramentu svetog reda (Tridentski sabor, XXIII. sjednica, 15. VII. 1563.); IntRes: <http://crkvenidokumenti.blogspot.com/2008/12/dekret-o-sakramentu-svetog-reda.html>, преузето 24.10. 2011.

Drugi vatikanski koncil, dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

Tridentski sabor — Dekret o sakramentu euharistije, IntRes: <http://www.katolik.hr/crkvamnu/dokumentimnu/226-tridentski-sabor-dekret-o-sakramentu-euharistije/print/> преузето 11.02.2016.
Zakonik kanonskoga prava — Codex iuris canonici; Glas koncila, Zagreb, 1988.

Примарна

Вукашиновић, свештеник Владимир, *Литургијска обнова у XX веку*, Богословски факултет СПЦ, „Беседа“, „ФИДЕБ“, Београд, Нови Сад, Вршац, 2001.

Babić, Marko „*Izvanredni djelatelj pričesti*“; *Crkva u svijetu*, Vol.56 No.2 Srpanj 2015. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=208862, преузето 02.03.2016.

Baloban, Stjepan „*Odnos prezbitera i vjernika laika*“; *Crkva u svijetu*, Vol.25 No.4 Prosinac 1990. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=82590, преузето 25.02.2016.

- Dabić, Goran „*Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi*“; *Bogoslovska smotra*, Vol. 78. No. 3, *Studen* 2008. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=48962, преузето 30.01.2010.
- Duda, Bonaventura „*Konciliska vizija crkve*“; *Crkva u svijetu*, Vol.21 No.2 *Lipanj* 1986. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=128205, преузето 02.03.2016.
- Ivan Pavao Papa II, *Christifideles laici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
- Ivančić, Tomislav „*Uloga laika u crkvi prema II. vaticanskom saboru*“; *Crkva u svijetu*, Vol.13 No.1 *Ožujak* 1978. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=133874, преузето 20.02.2016.
- Nosić, Plamenko, *Vjernici laici u crkvi — 50 godina nakon drugoga vaticanskog sabora*, IntRes: <http://likaclub.eu/vjernici-laici-u-crkvi-50-godina-nakon-drugoga-vaticanskog-sabora/>, преузето 03.03.2016.
- Suvremena katolička enciklopedija*, priredili: Michael Glazier i Monika K. Hellwig, 2. izdanje, Marjan tisak, Split, 2005.
- Šalković, Josip, „*Sudjelovanje vjernika laika u posvetiteljskoj službi Crkve (KAN.230)*“; *Bogoslovska smotra*, Vol. 74 No. 1, *Ožujak*, 2004. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=2313, преузето 19.10.2011.
- Šeper, dr Franjo kard. „*Crkva je „Communio“ — zajedništvo svih vjernika*“; *Bogoslovska smotra*, Vol. 58 No. 4, *Travanj*, 1988. IntRes: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=53711, преузето 08.04.2010.

Секундарна

- Афанасјев, Николај, *Народ свети*; у: *Сѣудије и чланици*, Епархија Жичка, Краљево, 2008.
- Афанасјев, Николај, *Служење мирјана (лаика) у Цркви*, Епархија Жичка, Краљево, 2008.
- Афанасјев, Николај, *Трѣза Госѣодња*, Епархија Жичка, Краљево, 2008.
- Афанасјев, Николај, *Црква Духа Светѣога*, Епархија Жичка, Краљево, 2008.
- Поповић, Јустин, *Тумачење ѿсланице Ефесцима светѣога айѣсѣола Павла*, Манастир Телије код Ваљева, Београд, 1983.
- Поповић, Јустин, *Тумачење ѿсланица Прве и Друге Коринћанима светѣога айѣсѣола Павла*, Манастир Телије код Ваљева, Београд, 1983.
- Саборне ѿсланице*, протумачио др Емилијан М. Чарнић, Свети архијерејски синод СПЦ, Београд, s.d.

- Gnilka, Joachim, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- Dugandžić, Ivan, *Biblijska teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.
- Morris, Leon, *Novozavjetni komentari — Prva Korinćanima*, Novi Sad, 1984.
- Popović, Anto, *Novozavjetno vrijeme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.